

Ton Dietz
In: Geographica, 2000

Kinshasa; Matonge.

“In 1960 had Kinshasa vierhonderdduizend inwoners, nu zijn het er meer dan drie miljoen... De universiteit ligt op de heuvels rond Kinshasa. De gebouwen zien er verwoest uit. Door de kale ruimtes op de benedenverdieping waaien papieren en vuilnis hoog op... Bij de ingang van een gebouw staan mama's eten te verkopen. Hier was vroeger de refter... Ooit was de universiteit geabonneerd op negenhonderd tijdschriften. Die zijn allemaal opgezegd. De bibliotheek is onlangs overstroomd, het stinkt er en er is al maandenlang geen elektriciteit meer. En toch zitten de universiteiten vol...” “Matonge is een naam die veel blanken in Kinshasa doet huiveren... We laten het zakencentrum achter ons. Op de Avenue Kasavubu is het razenddruk. Mensen proberen zich vast te haken aan rijdende fulafula's. Een dikke walm van uitlaatgassen waait ons in het gezicht. Overal schettert muziek. De huizen aan beide kanten van de weg - vaak niet meer dan vier muren met een gat - zijn dicht tegen elkaar gebouwd. Winkeltjes met namen als Dieu ne dort jamais...zoeven voorbij. De huizenrij wordt nu en dan onderbroken door brede zandwegen. In deze straten lijkt de stad zonder enige overgang een dorp te worden. Voor een van de huizen zie ik tot mijn schrik een lijk in een open kist. Mannen en vrouwen zitten eromheen bier te drinken... Eenmaal in Matonge wordt het ritme door alles buiten ons bepaald. De bars hebben schreeuwerige groene en rode neonlichten...Waar ik ook kijk, overal zijn mensen dingen aan het verhandelen. Jongetjes komen langs met houten bakken, net als ijsventers in de bioscoop. Ze verkopen sigaretten per stuk, eieren met pilipili, colanoten en tientallen andere soorten afrodisiaca, waaronder stokjes die eruitzien als zoethout en die sommigen in hun glas bier steken... Overal staan jongetjes met jerrycans benzine die ze verkopen aan passerende automobilisten...Iedereen weet dat de benzine van het leger komt...”

Stukken uit een reisboek dat Lieve Joris in 1987 publiceerde met als titel ‘Terug naar Kongo’ (Meulenhof, Rainbow pockets 299). Een impressie van een Afrikaanse stad, zoals er zo veel zijn. Stadsgeografie voor de durfals. Of is het ‘sociale geografie van ontwikkelingslanden’?

Stadsgeografie of ontwikkelingsgeografie?

Er wonen inmiddels veel meer mensen in steden in ontwikkelingslanden dan in steden in het rijke ‘westen’. Toch is stadsgeografie zoals het meestal gedoceerd wordt een westerse aangelegenheid, met vooral veel voorbeelden uit Amerika. Noord Amerika, wel te verstaan. Het is de vraag of nog wel volgehouden kan worden dat ‘westerse’ en ‘niet-westerse’ stadsgeografie over verschillende dingen gaan. De Britse ontwikkelingsorganisatie Oxfam-UK houdt zich ook bezig met armoede en allochtonen in de Britse binnensteden. Oud-studenten SGO van ons maakten furore met het toepassen van de informele-sector-benadering op Amsterdam. De jaren '90 van de vorige eeuw deed langzamerhand de driedeling van de wereld verdwijnen. ‘Globalization’ werd het ‘catchword’. De eerste roman van Moses Isegawa springt moeiteloos van een beschrijving van Kampala naar die van de Bijlmer en beschrijft dezelfde overlevingskunst. Ex-studenten SGO kregen banen in de ontwikkelingsbranche, maar ook veel daarbuiten. En sommige ex-studenten geografie die

nooit wat met SGO van doen hadden gehad, kiezen voor onderzoeksplekken ergens in Afrika, Azië of Zuid Amerika.

Heeft SGO zijn langste tijd gehad? In het blad 'Geografie' van juli en oktober 1999 proberen Ad de Bruijne, Hebe Verrest en ikzelf die vraag te verkennen en we komen toch eigenlijk wel tot de conclusie dat het beter zou zijn om een mondiaal perspectief en een vraagstelling vanuit 'ontwikkelingsvraagstukken' (armoede, ongelijkheid, lange historische lijnen, een holistische benadering van economie, politiek en cultuur) te integreren in de thematische afstudeerrichtingen (economische, sociaal-demografische - 'stadsgeografie' -, milieu en politiek-culturele geografie). Een discussie onder de SGO -of zoals het nu heet SGPO- staf leverde echter op dat het onverstandig is om hier al ver in te gaan. De liefde moet van twee kanten komen en er werd opgemerkt dat de belangstelling bij economisch-geografen, stadsgeografen en sociaal-culturele geografen om ook eens naar een stad als Kinshasa te gaan gewoon vrijwel niet aanwezig is. De expertise om om te gaan met de speciale moeilijkheden van het werken in een heel andere (werk-)cultuur is toch eigenlijk alleen aanwezig bij de SGPO-ers, zo werd gezegd, en die hebben daar in het onderwijs ook een goede vorm voor gevonden. Dankzij de kwalitatief goede voorbereiding en begeleiding is het 'oude' argument dat SGO een risicostudie is niet meer geldig. SGO-ers horen inmiddels tot de snellere afstudeerders en SGO-ers komen nu ook relatief gemakkelijk aan een baan en hebben bij de uitdagender banen ook een streepje voor. Ze hebben immers laten zien dat ze in vaak lastige omstandigheden kunnen werken en dat ze met chaos, onvolkomen data en buikloop creatief om kunnen gaan.

Voorlopig, zo is het idee, is het goed om de afstudeerrichting SGPO gewoon voort te zetten, in een hecht samenwerkingsverband met milieugeografen en -planologen en dicht tegen de interessante minorstudie ontwikkelingsstudies aan. Ondertussen kan er een voortdurend pleidooi worden gehouden voor het 'mondialiseren' van de andere afstudeerrichtingen en voor het laten afkalven van schotten tussen studenten (als dat al nodig is) en staf (waar dat nog wel nodig is). De 'cultural turn' in de (post)moderne sociale geografie vraagt ook om deze grotere integratie. Binnen SGPO zelf zouden ook meer mogelijkheden moeten worden geschapen voor een invulling zonder veldwerk, of voor veel meer vergelijkend onderzoek op basis van secundair materiaal. De grote nadruk op veldwerk heeft er voor gezorgd dat de studie vaak wel erg op de vierkante meter werd gericht en dat de 'grote lijn' en de 'interessante bijdrage aan theorievorming' nogal eens ontbraken. Natuurlijk is het dan ook zaak om de 'basis' nog eens goed op te schudden: de mondiale studieonderdelen in de propedeuse en in het tweede jaar. Daar zijn nu ook voorstellen voor in de maak.

En de komende bachelors en masters?

Het is verder zaak de ontwikkelingen die zullen leiden tot 'bachelors'- en 'masters'-niveaus heel goed in de gaten te houden. Enerzijds moet op tijd worden nagedacht hoe een op veldwerk gerichte (deel)richting binnen SGPO is te handhaven binnen een strakke Bachelors-opzet van drie jaar studie. Anderzijds moet er 'proactief', zoals dat mooi heet, worden aangesloten bij initiatieven om te komen tot regio-gerichte master's-programma's. We zijn betrokken bij Leids-Amsterdamse gesprekken om te komen tot een master's-programma op het gebied van de Azië-studies, en wellicht kan er ook worden gekomen tot een master's-programma Afrika-studies en Latijns Amerika-studies. Misschien komt er wel een structuur van regiostudie-master's waarbij alle grote regio's van de wereld gekozen kunnen worden. En

er is een kans dat we met SNV samen een master's-programma 'Development Practice' gaan opzetten. Het lijkt allemaal nog ver weg, maar het komt er razendsnel aan.

Het lijkt me wel een interessante gedachte om met een veelsoortig Master's-team van staf en studenten onderzoek te gaan doen in Kinshasa, waar, volgens opnieuw de schrijfster Lieve Joris, de bosbewoners uit het noorden van Zaïre zo uit de boom in een Mercedes waren gevallen en van daaruit bevelen gingen geven.

Ton Dietz